

ДА ЛИ СУ ЛЕЗБЕЈКЕ „МАЊЕ ЗЛО“ ИСТРАЖИВАЊЕ СТАВОВА ПРЕМА МУШКОЈ И ЖЕНСКОЈ СЕКСУАЛНОСТИ

Сажетак: У раду се излажу резултати истраживања ставова према разним начинима испољавања мушке и женске хомосексуалности. Истраживање је изведено на узорку студената нишког универзитета, а ставови су мерени скалом Ликертовог типа.

Показало се да је генерално став испитаника према испољавању хомосексуалности амбивалентан, и да су испитаници толерантнији према испољавању женске него према испољавању мушке хомосексуалности. Ако се посебно посматра мушки и женски део популације, уочава се да су жене подједнако толерантне према испољавању хомосексуалности код оба пола. Мушкарци, са друге стране, толеришу испољавање женске хомосексуалности, али су мање трпељиви према испољавању мушке хомосексуалности. Отуда је одбојни став према испољавању хомосексуалности уопште, ефекат става мушкараца према испољавању мушке хомосексуалности.

Кључне речи: хомосексуалност, ставови према хомосексуалности, нетрпељивост према хомосексуалној оријентацији.

Увод

Већина нас је упозната са непријатељским понашањем према ЛГБТ популацији које се испољава кроз разне видове претњи, психичког насиља, социјалне дистанце све до вербалног и физичког насиља на улицама и у јавном превозу. На удару су најчешће хомосексуалне особе. Хомосексуалност је стигматизована из разлога што се коси са доминантном сексуалном регулацијом (веза између мушкараца и жене) која у крајњој инстанци за циљ има репродукцију. Та доминантна сексуална норма се интернализује путем социјализације и неретко доводи до нетрпељивости и насиља према људима који осећају и испољавају привлачност према особама истог пола.

Претпоставка је да је одувек постојала нетрпељивост према хомосексуално оријентисаним особама, као и то да су сексуални и емотивни односи између људи одувек били регулисани данас доминантном нормом која сексуалну везу резервише само за особе различитог пола. Но, уколико сагледамо везу између

истополних особа у једном ширем историјском контексту, видимо да ставови људи према разним начинима испољавања хомосексуалности нису одувек били негативни и искључиви.

Још у 15. веку п.н.е. египатска краљица Хатшепсут гајила је емотивна и сексуална осећања према женама те су особе истог пола неретко посећивале њене одаје. С обзиром на то да нигде није забележено постојање моралне осуде, у овом периоду, хомосексуалност није стигматизирана нити су присутни негативни ставови у вези са оваквом сексуалном оријентацијом.

У Хеленској култури, склоности према особама истог пола изражаване су и преко уметничких дела (Платон, Филон). Невоља је у томе што су у 11. веку на захтев папе та дела спаљена те је највећи део материјала у вези са овим питањем уништен (Пармач 2005: 4).

У античкој Грчкој се сексуална и романтична веза између два мушкарца јавља у форми односа „учитељ-љубавник“, а неретко су се наклоности и сексуални односи према особама истог пола практиковали међу ратницима. У овом периоду, веза између мушкараца као својеврсни однос мушкарца према лепоти мушког тела није била спутавана (Спасић, 2000).

Негативни ставови према истополним односима су интегрисани у хришћанску вероисповест, те су Хришћани сексуалну и емотивну везу према особама истог пола осуђивали и кажњавали. Веза између особа истог пола сврставала се у кривична дела која су кажњавана смрћу јер се сматрало да тај чин угрожава јавни морал. Муслиманска култура је на сличан начин жигосала истополне односе, те се и дан данас у Ирану и Саудијској Арабији хомосексуални односи кажњавају смрћу (IRBC 1996, IRBC 2002).

Средином 20. века јављају се два опречна приступа у вези са хомосексуалношћу. Са једне стране се хомосексуалност афирмише као нова поткултура, наглашавају се права хомосексуалаца и захтева се легализација њихових односа, док се са друге стране, хомосексуалност санкционише у многим националним законодавствима (Спасић, 2000).

Ипак, највећи део видљивости овог проблема у овом периоду дугује се феминистичком теоријском дискурсу који пледира отпор хетеропатријархалним нормама, као и одбацивање хетеросексуалности као једине опције. Револуционарни чин у историји лезбејског и геј покрета је Стоунволска побуна¹ која је резултирала организованим геј покретом ради остваривања права људи који се декларишу као припадници хомосексуалне оријентације (Захаријевић, 2008).

¹ Побуна је иницирана ‘упадом’ полицајаца и агената Одбора за контролу употребе алкохола у геј и транс бар „The Stonewall Inn“ у Њујорку између 27. и 28. јуна 1969. године. Протест који је те вечери условљен спутавањем слободе геј и транс људи наставио се још три дана, ескалирао у организовани геј покрет и развио пет фронта усмерених на борбу за остваривање хомосексуалних права (у Њујорку, Берклију, Лос Анђелесу, Сан Франциску и Сан Хозеу). До краја 1970. јавиле су се преко три стотине организација које су симултано радиле на остваривању геј и лезбејских слобода и права. Од тада па до данас, покрет који афирмише права и видљивост гејева и лезбејки попримио је глобалне размере (Захаријевић, 2008: 206).

Прве научне теорије о хомосексуалности настале су у оквиру биологије и психологије², али се тек теоријом етикетирања и симболичким интеракционизмом отвара нова парадигма у социологији и у проучавању овог проблема. Класично дело Бергера и Лукмана, „Социјална конструкција и збиље“ (Berger i Luckman, 1992) наглашава процес друштвеног конструисања категорија мишљења о стварности, те се јављају теорије друштвеног конструкционизма и друштвеног конструкта. Уколико на хомосексуалност погледамо из конструктивистичке перспективе, та појава је настала историјско-културним развојем. Хомосексуалност је у том смислу један друштвени конструкт, а шта ће ући у његову дефиницију зависи од нормативног обрасца датог друштва, односно од ставова, реакција и понашања јавног мњења према особама хомосексуалне оријентације.

Будући да је људско делање умногоне одређено ставовима, истраживање ставова може допринети бољем разумевању и предвиђању реакција на јавно манифестовање хомосексуалности. Поред тога што су истраживања на ову тему ретка, оно што је битно јесте то да се у досадашњим истраживањима водило мало рачуна о разлици у ставовима према испољавању мушке и женске хомосексуалности. Уколико се утврди да су ставови људи према испољавању мушке и женске хомосексуалности различито дистрибуирани, у будућим истраживањима се мора узети у обзир неопходност спецификовања овог појма на гејеве и лезбејке (мушку и женску хомосексуалност).

Ставови према испољавању хомосексуалности

У свету у коме живе људи се непрестано суочавају са разним објектима које посматрају, проучавају, процењују. Тако стечена сазнања, осећања и диспозиције за реаговање организују се у један обједињени систем. Читав тај «пакет» веровања, осећања и тенденција који називамо ставом, активира се када се појединац суочи са одређеним објектом (у овом истраживању са разним видовима испољавања хомосексуалности) и може, у већој или мањој мери, одредити понашање према објекту у односу на који се формира и заузима став. Ставови према хомосексуалности су опречни. Са једне стране многи сматрају да хомосексуалност треба сузбити и угушити због њене наводне штетности по друштво. С друге стране, има и оних који сматрају да хомосексуалност треба прихватити као другачији вид испољавања сексуалности и радити на афирмисању универзалних права која би, као и сви други, требало да уживају и припадници ЛГБТ попула-

² Биолошке теорије на хомосексуалност гледају као на облик атавизма (силазак низ еволуциону лествицу), преко разних варијанти хормоналних теорија (поремећена функција хипоталамуса или полних жлезда узрокује вишак женских хормона) до претпоставки о генетском поремећају. Психолошке теорије, засноване на Фројдовом учењу, на хомосексуалност гледају као на заостајање у психосексуалном развоју. Према њему, у породици са превлишном заштитничком или доминантном мајком, син нема модел улоге свог пола са којим би се идентификовао, те долази до привлачности према истом полу.

ције. Нетрпељивост према испољавању хомосексуалности преноси се и одржава путем негативних предрасуда и стереотипа који се јављају према хомосексуално оријентисаним особама, а учвршћују се у ставове.

Ставови се разликују по дирекцији, усклађености, интензитету, доследности, акционом утицају, универзалности, снази, радикалности и трајању (Зво-нарeвић, 1976; Рот, 2003). Став према испољавању хомосексуалности, као и било који други став, садржи три компоненте: когнитивну, конативну и афективну.

Когнитивна компонента у овом истраживању обухвата знања, схватања и вредносне судове према разним видовима испољавања хомосексуалности која се везују за став. Познавање хомосексуалности може бити веома оскудно, довољно тек за разликовање хомосексуалног од хетеросексуалног понашања, а може обухватити и читав систем знања о различитим (генетичким, психолошким, социјалним и културним) аспектима испољавања хомосексуалности. Евалуативна веровања која обухватају приписивање хомосексуалцима „пожељне или непожељне», „добре или рђаве» квалитете, јесу најважанији део уверења која су уграђена у систем ставова. Сазнајна компонента такође може да укључи веровања појединца о прикладним и неприкладним начинима реаговања према хомосексуалцима.

Конативна компонента подразумева тенденцију или спремност да се нешто учини, да се развије оно према чему имамо позитиван став, а да се сузбије оно према чему је наш став негативан. У овом истраживању то су разни начини испољавања хомосексуалности. Склоност и спремност за акцију подразумева, са једне стране, прихватање или неприхватање испољавања хомосексуалности, односно, читав низ активности са друге стране.³ Као компонента става, делатна компонента укључује све бихејвиористичке тенденције које су удружене са ставом (Рот, 2003: 319).

Афективна компонента укључује осећаје и емоције према испољавању хомосексуалности о којој имамо формиран став. У овом истраживању се ова компонента односи на емоције које су повезане са разним видовима испољавања хомосексуалности. Може се јавити само осећање пријатности или непријатности када смо у присуству хомосексуалаца, а може се јавити и читав низ емоција. Овај емотивни садржај је оно што даје ставовима према испољавању хомосексуалности упоран, мотивишући карактер.

Преглед истраживања ставова према хомосексуалности

Интересовање за истраживање ставова према хомосексуалности у Србији новијег је датума. Овакво стање ствари указује на то да се истраживањима на

³ На пример, ако се појединац придржава позитивног става према хомосексуалцима, биће расположен да награди и помогне особи хомосексуалне оријентације. Уколико се пак придржава негативног става, биће расположен да избегава, одбацује, да ускраћује помоћ хомосексуалцима или да поступа са њима као са инфериорнијим особама.

ову тему посвећивало мало пажње и да су покушаји за разумевање и објашњење овог проблема релативно малобројни. Већина спроведених истраживања односи се на уопштене ставове људи према особама хомосексуалне оријентације.

У истраживању хомофобије у Србији (Вуковић *et al.* 2010) установљено је да је за највећи број испитаника прихватљив једино формални однос са хомосексуалним особама. Резултати овог истраживања показују да је у односу на целу популацију: за 53% испитаника прихватљиво само да живе са хомосексуалцима у истој држави, а за још 13% испитаника прихватљиво је и то да им хомосексуалац буде сарадник на послу. Хомосексуалца као члана породице прихватило би 22% испитаника, тек је 5% испитаника спремно да се редовно дружи и посећује са хомосексуалним особама, а само 7% би прихватило хомосексуалну особу као суседа. На непосредне и блиске односе (какви су односи у породици, међу пријатељима и суседима), спремно је мање од 10% испитиване популације. Релативно висок проценат испитаника (22%) који би прихватио хомосексуалну особу као члана породице обухвата (вероватно) и велики број оних који се не би одрекли члана породице са хомосексуалном оријентацијом. У истом истраживању је установљено да би тек 18% испитаника прихватило да хомосексуална особа буде васпитач – наставник њиховој деци. Резултати, дакле, убедљиво показују да је социјална дистанца према хомосексуалним особама велика и да људи нису спремни да успоставе блиске облике интеракције са геј популацијом. Резултати истраживања такође показују да су вредносни системи и оријентације кључни за став према хомосексуалности и да знатно јаче корелирају са ставом према хомосексуалности него социјални и демографски фактори који су само посредно, преко вредности, повезани са овим ставом.

У *Извештају о стању људских права у ЛГБТ заједници у 2008. години* (Геј стрејт алијанса и ЦеСИД 2009), наводи се да су ЛГБТ особе неприхватљиве као сарадници или надређени на послу, руководиоци на државном положају, пријатељи, сродници итд. ЛГБТ особе су за становнике Србије прихватљиве тек као суграђани или сународници. Резултати такође указују на неспремност грађана Србије да прихвате јавно декларисање ЛГБТ особа. Хомосексуалност и другачије сексуалне оријентације уопште, толеришу се само уколико се задржавају „између четири зида“, у сфери невидљиве приватности. Још један налаз вредан помена је тај да контакти са хомосексуалним особама имају утицаја на ставове према таквим особама. Међу испитаницима који не познају ни једну особу хомосексуалне оријентације нема ниједне која изражава позитивне ставове о ЛГБТ особама. Са друге стране, испитаници који познају хомосексуалце (превасходно лична познанства) имају знатно позитивнији став према њима.

Испитивања ставова посебно према мушкој и посебно према женској хомосексуалности обавио је Херек (Herek, 2000) у чијем се истраживању показало да постоји разлика у ставовима мушких и женских испитаника према хомосексуалним мушкарцима и женама. Херек је у свом истраживању користио ATLG⁴ скалу

⁴ ATLG (The Attitudes Toward Lesbians and Gay man) је скала Ликертовог типа. ATLG скала укључује укупно двадесет изјава од којих се десет односе на изјаве упућене женским, а десет

која представља меру хетеросексуалних ставова према мушким и женским хомосексуално оријентисаним особама, и истраживање је показало да хетеросексуалне жене имају приближно једнаке ставове према хомосексуално оријентисаним женама и мушкарцима, док мушки испитаници имају негативније ставове према мушким но женским хомосексуално оријентисаним особама.

У нашем региону на Филозофском факултету у Загребу одбрањен је дипломски рад на основу истраживања ставова студената према хомосексуалности у зависности од пола хомосексуално оријентисане особе (Пармач, 2005). Резултати указују да се ставови према мушкој и женској хомосексуалности разликују у зависности од пола испитаника.⁵

Претходна истраживања указују на то да се социјална дистанца према ЛГБТ особама изражава као неспремност да се успоставе и прихвате блиски облици интеракције. Вредносни оквир је кључни основ за став према хомосексуалности и знатно релевантнији него социјални и демографски фактори. Такође, хомосексуалност као појава прихватљива је уколико се задржи у домену приватног, док је јавно декларисање ЛГБТ особа за грађане Србије неприхватљиво упркос законској регулацији⁶. Када се у обзир узме пол хомосексуалних особа које су објекат става и пол испитаника, истраживања говоре да се разликују и ставови према мушкој и женској хомосексуалности и да се ти ставови разликују зависно од пола испитаника.

на изјаве мушких хомосексуалних особа. На оваквој скали испитаници исказују свој степен сагласности са одређеним тврдњама (1 – потпуно слагање, [...] 5 – потпуно неслагање).

⁵ Главни циљеви овог истраживања су били да се покаже да ли се разликују ставови људи према хомосексуално оријентисаним особама у зависности од пола испитаника, и да ли је она повезана са важношћу коју испитаници придају вери у свом животу. Истраживање је спроведено над 1127 испитаника анкетним упитником са скалом ставова Ликертовог типа. Резултати су показали да постоји разлика између ставова људи према хомосексуалцима у зависности од пола испитаника (мушкарци имају негативнији став према гејевима него према лезбејкама). Такође, испитаницима којима је вера важна у животу, показали су знатно негативније ставове према хомосексуално оријентисаним особама.

⁶ У Уставу Републике Србије зејемчена су људска и мањинска права, и слободе:

Закон о забрани дискриминације (2009), Члан 8. – „Повреда начела једнаких права и обавеза“, Члан 11/12. – „Говор мржње“ и „Узнемиравање и понижавајуће поступање“ (поменути чланови имплицирају на једнак третман свих људи и забрану неједнаког поступања према особама на основу њихових личних својстава и опредељења), Члан 21. – „Забрана дискриминације на основу сексуалне оријентације“, Члан 23. – „Достојанство и слободан развој личности“, Члан 25. – „Неповредивост физичког и психичког интегритета“; *Закон о јавном информисању (2003)*, Члан 38. „Забрана говора мржње“ у коме се јасно истиче да није оправдана ниједна идеја, говор, информација или мишљење којим се подстиче мржња или насиље према особама са другачијим сексуалним опредељењем; *Закон о радиодифузији (2002)*, Члан 21. – који даје право Републичкој радиодифузној агенцији да спречи ширење информација које подстичу дискриминацију, мржњу и насиље и на основу сексуалне оријентације; *Закон о раду (2005)*, Члан 18./19. – забрањена је дискриминација на основу сексуалне оријентације при запошљавању, као и посредна и непосредна дискриминација где се лице које тражи запослење ставља у неповољнији положај у односу на друге на основу неких личних својства као што је, између осталог, и сексуална опредељеност; *Закон о високом образовању (2005)*, Члан 8. – у коме се гарантују једнака права на образовање без обзира на лична својства а самим тим и сексуалну оријентацију.

Циљ истраживања

Циљ овог истраживања је да се испита да ли постоје разлике у ставовима према испољавању мушке и женске хомосексуалности међу студентима и студенткињама Универзитета у Нишу. Уколико се ставови према мушкој и женској хомосексуалности разликују, то ће умногоме утицати на спецификавање појмова у будућим истраживањима и биће неопходно даље раздвајање појма ”хомосексуалност” на мушку (“гејевци”) и женску („лезбејке“) хомосексуалност. Уз то, истраживање може мало јасније да осветли разлике у ставовима према хомосексуалној оријентацији припадника властитог пола у односу на ставове према хомосексуалној оријентацији припадника супротног пола. У до сада обављеним истраживањима (Herek & Glunt, 1993) установљено је да су испитаници генерално толерантнији према хомосексуалној оријентацији припадника супротног пола. Осим сазнајних циљева, резултати овог истраживања могу допринети формулисању јавних политика које се тичу припадника ЛГБТ популације, могу бити од користи разним удружењима и организацијама која се баве истраживањима, промовисањем и заштитом права припадника ове популације, као што могу допринети и бољем информисању јавности о проблемима у вези са хомосексуалношћу.

Под ставом према хомосексуалности у овом истраживању подразумеваће се одређена диспозиција да се реагује, диспозиција која обликује мишљење, осећања и поступке према разним начинима испољавања хомосексуалности. Став према хомосексуалности се не формира у односу на само један објекат – хомосексуалну особу – већ подразумева схватања, реаговања и вредновања читавог низа различитих објеката – начина испољавања хомосексуалности – при чему као крајњи резултат имамо комплексан, вишедимензионалан и не увек усклађен став. Због тога што се став према хомосексуалности не тиче увек само једног објекта, његово испољавање може знатно варирати с обзиром на дирекцију, интензитет, акциони утицај, доследност, универзалност и усклађеност става.

- Дирекција става нам указује на то да ли је однос према начину испољавања хомосексуалности позитиван или негативан.
- Интензитет става или чврстина става, показује степен у коме се разни начини испољавања хомосексуалности прихватају или одбијају. Свака компонента става може садржати у већој или мањој мери позитиван, односно, негативан однос према неком од начина испољавања хомосексуалности. Став људи у том смислу може бити у различитом степену позитиван и у различитој мери негативан.
- Усклађеност става се односи на исту валенцију трију компоненти које чине став : да све три компоненте буду позитивне, односно негативне валенције. Као што постоји реципроцитет између усклађености и валенције става, можемо да говоримо и о реципроцитету између усклађености и степена валенције става, дакле, уколико су са изразито нега-

тивним мишљењем о начину испољавања хомосексуалности повезана и изразито негативна осећања и/или снажна диспозиција за акцију.

- Акциони утицај става јесте једна особина става од које зависи у којој ће мери неко да усклади делање са својим ставом. Акциони утицај става односи се на одређену спремност да се учини нешто у односу на начине испољавања хомосексуалности. Та тенденција може да се испољи као својеврсно делање у складу са ставом, али и да та спремност дође до „изражаја” само између четири зида и у човековим мислима.
- Доследност става се односи на то да ли се и у којој мери ставови примењују на све случајеве где се могу применити. Ради се о унутрашњој конзистентности ставова, односно, у којој мери човек своје усвојене ставове према начинима испољавања хомосексуалности изражава у разним подручјима. На пример, друштвени притисак може утицати на човека да у свом друштвеном окружењу осећа дозу друштвеног притиска и испољава знатну нетрпељивост према хомосексуално оријентисаним особама, док у домену своје приватности, лишен тог притиска, став према испољавању хомосексуалности може бити неутралан, па чак и позитиван.
- Универзалност става означава однос између друштвених и личних ставова, односно, ставова које делимо са великим бројем људи, и ставови који су својствени за сваку индивидуу. За разлику од друштвених, лични ставови имају значење и вредност само за појединца. На пример, став према хомосексуалности као једној друштвеној појави је универзалан, али је став према одређеној хомосексуално оријентисаној особи (у смислу да је особа члан породице, пријатељ, познаник) особен (Звонаревић, 1976: 252).

У овом истраживању посебна пажња је посвећена разним начинима на које се испољава хомосексуалност, а ти начини су уједно и објекти према којима се мери став испитаника. Поред саме хомосексуалне особе као својеврсног објекта према коме испитаници имају став, узето је у обзир и :

- отворено испољавање хомосексуалне оријентације што подразумева:
 - јавно размењивање нежности и јавно показивање осећања,
 - захтев хомосексуалаца за „видљивошћу“, односно, организовање геј параде и разних скупова,
 - појављивање хомосексуалних особа у медијима,
- заузимање за легализацију хомосексуалних веза
- заузимање за омогућавање хомосексуалним паровима да усвајају децу

Прихватање хомосексуалних особа је мерено испитивањем спремности да се:

- са хомосексуално оријентисаним особама успоставе и одржавају контакти, односно, да се одлази на геј/лезбејска места и клубове,
- прихвати заузимање професионалних положаја по заслуги, односно, да се хомосексуална особа прихвати као надређена у социјалној хијерархији.

Метод истраживања

Истраживање је изведено на популацији студената Универзитета у Нишу. Може се навести неколико разлога који управо популацију студената препоручују за овакво истраживање. Најпре, ради се о младим, релативно добро образованим људима. Њихови стални и релативно чести контакти са људима који долазе из различитих средина и изложеност различитим схватањима оправдава претпоставку да су управо студенти најлибералнији део опште популације. Уколико се негативан став према испољавању хомосексуалности установи у том делу популације, вероватно је да ће у осталом делу популације тај став бити још негативнији. Слична се претпоставка може поставити и у вези са разликама ставова према мушкој и женској хомосексуалности. Може се претпоставити да је дискриминација на основу рода најмања управо у овом делу популације и да разлике које се детектују код ових испитаника, могу бити само још више изражене у остатку популације. *Узорак* на коме је истраживање изведено обухвата студенте свих факултета Универзитета у Нишу (Филозофски факултет, Факултет спорта и физичког васпитања, Медицински факултет, Природно-математички факултет, Факултет заштите на раду, Машински факултет, Грађевинско-архитектонски факултет, Електронски факултет, Уметнички факултет, Правни факултет и Економски факултет). Величина узорка ($n = 100$ испитаника) одређена је тако да омогући детектовање разлике од 2 поена на скали става према хомосексуалности на којој се скор креће у распону од 24 до 120 поена.

Распоред испитаника по факултетима одређен је сразмерно броју студената који су у време анкетања били уписани на те факултете. Избор појединих студената за узорак обављен је тако што је анкетан сваки 19. студент (студенткиња) који су у дане анкетања улазили у факултетску зграду. Истраживање је обухватило 57 студенткиња и 43 студента.

За прикупљање података у овом истраживању коришћен је упитник који је осим питања о демографским обележјима испитаника (пол, вероисповест, место пребивалишта и завршена средња школа) садржао и скалу ставова према хомосексуалности посебно конструисану за ово истраживање. Скала је Ликертовог типа (петостепена скала), и састоји се од 24 ајтема (питања). Испитаницима су понуђене тврдње са којима су могли да се сложе у различитој мери (1 – у потпуности се слажем, 2 – делимично се слажем, 3 – и слажем се и не слажем се, 4 – углавном се не слажем, 5 – у потпуности се не слажем). Тврдње су формулисане тако да виши скорови на скали указују на већу толеранцију према испољавању хомосексуалности. Скала је конструисана тако да мери ставове према хомосексуалности уопште, према разним *видовима испољавања* хомосексуалности (као што су нпр. јавно манифестовање хомосексуалне оријентације, хомосексуални садржаји у медијима, заговарање права хомосексуалних особа), те према различитим начинима *социјалне интеракције* са хомосексуалним особама. Скала мери различите димензије става од *представа* о хомосек-

суалности (хомосексуалност као болест, као поремећај, веза између ХИВ-а и хомосексуалности, морална допустивост хомосексуалних односа), преко *емоција* које хомосексуалне особе или хомосексуалност уопште изазивају у испитаницима, до *сјремности да се* у вези са различитим видовима испољавања хомосексуалности *нешто предузме или учини*. Испитаницима су понуђене две форме скале (скала за испитивање става према испољавању мушке хомосексуалности и скала за испитивање става према испољавања женске хомосексуалности). У инструменту се налазе тврдње које су се односиле само на женску хомосексуалност (скала која мери ставове према начинима испољавања женске хомосексуалности и) и идентичне тврдње које се односе на мушку хомосексуалност (скала која мери ставове према разним видовима испољавања мушке хомосексуалности). Тврдње су насумице распоређене, а скор се креће у распону од 24 (сви ставови најнегативнији) до 120 (сви ставови најпозитивнији).

Истраживање је обављено у периоду од 16. до 18. марта 2011. године, у време одржавања наставе (од 11 – 14h), на свим факултетима Универзитета у Нишу. Упитник је испитаницима уручиван лично, након чега су га испитаници сами попуњавали у холу факултета или у некој од слободних учионица. Настојало се да испитаници попуне упитник без присуства других лица, како би што искреније изразили своје ставове. У случајевима где су испитаницима била потребна детаљнија објашњења, добијали су их од анкетара чиме је побољшана сарадња испитаника. Испитаници су, генерално, били мотивисани и добро су сарађивали. Испитаницима је објашњено да ће њихова анонимност бити заштићена и да ће се прикупљени подаци користити искључиво за потребе овог истраживања.

Емпиријски налаз и анализа података

Прво питање на које је требало одговорити је питање да ли, генерално узев, мушкарци и жене подједнако толеришу (или подједнако осуђују) хомосексуалност. Да би се добио одговор на ово питање, израчунати су и упоређени скорови на скали става према мушкој хомосексуалности (у даљем тексту СМХ) са скоровима на скали става према женској хомосексуалности (у даљем тексту СЖХ). Скорови су израчунати тако што су одговори на сва 24 питања који чине скалу сумирани у један јединствени скор. Виши скорови на скали значе већу толеранцију према испољавању хомосексуалности. Мада су се питања односила на веома широк спектар ситуација у којима се може манифестовати већа или мања не/трпељивост према испољавању хомосексуалности, испоставило се да је овако формирана скала прилично поуздана ($\alpha = 0.92$ за СМХ и 0.91 за СЖХ). С обзиром на то да добијени коефицијент поузданости указује на конзистентност скале, може се рећи да се овде ради о прилично поузданом мерном инструменту ставова људи према начинима испољавања мушке и женске хомосексуалности.

Скорови на СМХ кретали су се у распону од 26 до 108. Аритметичка средина свих скорова је 69 уз стандардну девијацију 19.9. Скорови на СЖХ

имају мало другачију дистрибуцију. Максимална вредност је иста као и код претходне скале (108), али је минимална вредност нешто већа (31). Аритметичка средина скорова је 75 па је и дисперзија скорова нешто мања ($SD=18.4$). Коефицијент корелације између ова два сора је 0.79 што говори да су разлике равномерно распоређене дуж читаве скале, односно да испитаници имају толерантнији став према женској него према мушкој хомосексуалности без обзира на то колико су генерално толерантни. Резултати т-теста показују да је разлика аритметичких средина статистички значајна ($p < 0.0001$).

Табела 1: Поређење скорова на скалама става према хомосексуалности

	Аритметичка средина	Стд. девијација
Скор на СМХ	69.08	19.90
Скор на СЖХ	74.97	18.45

Разлика аритметичких средина = 5.89; $t = 4.67$; $p = 0.000$; $r = 0.79$; $p = 0.000$

Ако се скорови на скалама ставова према мушкој односно женској хомосексуалности посматрају у зависности од пола испитаника, уочавају се занимљиве разлике. Најпре, може се уочити да је просечни скор женских испитаника готово идентичан на обе скале (73.7 и 73.63). Код мушких испитаника се, међутим, уочава јасна разлика у ставу према мушкој и женској хомосексуалности. Просечан скор на скали става према мушкој хомосексуалности је за скоро 14 поена нижи од сора на скали става према женској хомосексуалности. Гледано из другог угла, када се посматрају скорови на скали става према испољавању мушке хомосексуалности, жене имају упадљиво више скорове него мушкарци (толерантније су него мушкарци према испољавању мушке хомосексуалности). Али, ако се посматрају скорови на скали става према испољавању женске хомосексуалности види се да мушки испитаници имају незнатно виши скор него испитанице. Статистички тестови међутим, показују да су разлике у скоровима мушких и женских испитаника статистички значајне само на скали става према мушкој хомосексуалности. Када је реч о скоровима на скали става према женској хомосексуалности, разлика је сувише мала да би смело да се тврди да таква разлика постоји и у популацији из које је узорак узет. Сви релевантни налази о разликама између мушких и женских испитаника на обе скале сумирани су у табели број 2.

Табела 2: Скорови на СМХ и СЖХ код мушких и женских испитаника

Скор на скали	Пол испитаника					
	Мушки	Женски	Укупно			
СМХ	М	62.95	М	73.70	М	69.08
	σ	21.14	σ	17.73	σ	19.90
СЖХ	М	76.74	М	73.63	М	74.97
	σ	19.54	σ	17.65	σ	18.45
Укупно	М	69.85	М	73.66		
	σ	20.34	σ	17.70		

Разлика скорова на СМХ између мушкараца и жена
 Разлика аритметичких средина 10.75; $t=2.76$, $p=0.007$;
 Разлика код мушких испитаника између скорова на СМХ и на СЖХ
 Разлика аритметичких средина 13.79; $t=6.2$, $p=0.000$; $r=0.747$.

Разлике у скоровима на СМХ и СЖХ између испитаника и испитаница могли су да настану на више начина. Извесно је да нису сва питања подједнако утицала на настанак разлика у укупном скору. На нека питања су и испитаници и испитанице одговарали слично, док су се код других питања дистрибуције њихових одговора знатно разликовале. Анализа током које се посебно посматрају одговори на поједина питања омогућује да се идентификују оне теме које више од других доприносе разликама у ставовима између мушкараца и жена. Да би се извела таква анализа, било је потребно, прво, сажети одговоре који су изворно имали пет категорија у три категорије. Одговори „потпуно се слажем“ и „слажем се“ рекодирани су у једну категорију, а одговори „уопште се не слажем“ и „углавном се не слажем“ у другу. Неодлучни одговори остављени су онако како су изворно забележени. На тај начин је избегнуто појављивање превеликог броја тзв. празних ћелија у табелама. Затим су тако рекодирани одговори табелирани у односу на пол испитаника и за сваку табелу је изведен χ квадрат тест. Издвојене су и посебно анализиране табеле у којима су одговори мушкараца и жена били статистички значајно различито дистрибуирани.

Једна од сфера у којој се ставови мушкараца и жена према хомосексуалности разликују је *дружење или усвојављање неформалних личних контаката* са хомосексуалним особама. Мада већина испитаника изјављује да би прихватила као пријатеља и мушку и женску хомосексуалну особу, међу онима који *не би прихватили геј особу за пријатеља*, проценат мушкараца је скоро чвороструко већи него проценат жена. Кад је реч о дружењу са лезбејкама, приближно једнак проценат мушкараца и жена изјављује да се не слаже са ставом да би прихватио/ла лезбејку за пријатељицу (упућујем на табелу 3).

Табела 3: Прихватање хомосексуалне особе као пријатеља према полу испитаника

Став	Пол	Слаже се	Неодлучан-а	Не слаже се	
Прихватио бих геја за пријатеља	м	51.2	11.6	37.2	$\chi^2=10.2$ $p=0.006$
	ж	70.2	19.3	10.5	
Прихватио бих лезбејку за пријатеља	м	72.1	9.3	18.6	$\chi^2=3.9$ $p=0.142$
	ж	62.6	15.8	21.6	

Када је реч о неформалним, али не сасвим блиским контактима какво је дружење на „журкама“, мушкарци су јасном већином опредељени да гејеви нису пожељни. Испитанице, напротив, не би имале ништа против да гејеве позову на журку. Али када су у питању лезбејке, проценат мушкараца који се противе дружењу са њима двоструко је мањи од процента оних који се противе дружењу са гејевима. Разлике у дистрибуцији мушких и женских одговора

настају највећим делом отуда што је међу женским испитаницама много већи број неодлучних, 26.3% наспрам 4.7% (упућујем на табелу 4).

Табела 4: Позивање на забаву хомосексуалне особе према полу испитаника

Став	Пол	Слаже се	Неодлучан-а	Не слаже се	
Никада не бих позвао на журку мушкарца кога привлаче други мушкарци	м	44.2	16.3	39.5	$\chi^2=8.466$ $p=0.015$
	ж	17.5	22.8	59.6	
Никада не бих позвао на журку девојку коју привлаче друге девојке	м	20.9	4.7	74.4	$\chi^2=8.99$ $p=0.011$
	ж	10.5	26.3	63.2	

Друго поље у коме се ставови мушкараца и жена према хомосексуалности разликују је питање *признавања права* хомосексуалним особама. Релативни број мушкараца који се слажу са тврдњом да хомосексуалним мушкарцима не би требало признати иста права као и хетеросексуалним, знатно је већи него релативни број жена које се слажу са истом тврдњом (погледати табелу 5).

Табела 5: Став према признавању једнаких права хомосексуалним особама према полу испитаника

Став	Пол	Слаже се	Неодлучан-а	Не слаже се	
Гејевима никада не би требало признати иста права као хетеросексуалцима	м	37.2	14	48.8	$\chi^2=6.11$ $p=0.050$
	ж	17.5	28.1	54.4	
Лезбејкама никада не би требало признати иста права као хетеросексуалцима	м	30.2	16.3	53.5	$\chi^2=1.828$ $p=0.401$
	ж	19.3	22.8	57.9	

Исто тако, проценат мушкараца који би био спреман да јавно изрази своје неслагање са законом којим би се легализовала брачна заједница већи је него проценат жена које су спремне да то учине (Табела 6).

Табела 6: Став мушкараца и жена према истополним браковима

Став	Пол	Слаже се	Неодлучан-а	Не слаже се	
Протествовао бих против закона који дозвољава да гејеви ступе у брак	м	53.5	4.7	41.9	$\chi^2=12.23$ $p=0.002$
	ж	28.1	29.8	42.1	
Протествовао бих против закона који дозвољава да лезбејке ступе у брак	м	41.9	11.6	46.5	$\chi^2=4.97$ $p=0.083$
	ж	24.6	26.3	49.1	

Нейтриеловосиј, мржња и узнемиреносиј у присуству мушкараца хомосексуалаца чешћи су међу мушкарцима него међу женама. Кад је реч о истим осећањима у присуству хомосексуалне женске особе, одговори мушкараца и жена се не разликују довољно да би прошли тест статистичке значајности. Мада се и мушке и женске особе чешће осећају узнемирено у присуству хомосексуалне особе истог него у присуству хомосексуалне особе различитог пола, већа „опуштеност“ женских испитаника у присуству хомосексуалних мушка-

раца чини да дистрибуција одговора ове две групе испитаника буде приметно различита (погледати табеле 7, 8 и 9).

Табела 7: Узнемиреност у присуству хомосексуалне особе према полу испитаника

Став	Пол	Слаже се	Неодлучан-а	Не слаже се	
Узнемирен сам и осећам се лоше када сам у присуству гејева	м	39.5	20.9	39.5	$\chi^2=9.51$ $p=0.009$
	ж	21.1	8.8	70.2	
Узнемирен сам и осећам се лоше када сам у присуству лезбејки	м	18.6	23.3	58.1	$\chi^2=3.262$ $p=0.192$
	ж	33.3	14	52.6	

Табела 8: Спремност на физичко спречавање исказивања нежности хомосексуалних особа према полу испитаника

Став	Пол	Слаже се	Неодлучан-а	Не слаже се	
Физички бих спречио гејева да исказују нежност на јавном месту	м	37.2	18.6	44.2	$\chi^2=6.018$ $p=0.049$
	ж	15.8	26.3	57.9	
Физички бих спречио лезбејке да исказују нежност на јавном месту	м	9.3	11.6	79.1	$\chi^2=0.40$ $p=0.819$
	ж	12.3	14	73.7	

Табела 9: Мржња према хомосексуалним особама према полу испитаника

Став	Пол	Слаже се	Неодлучан-а	Не слаже се	
Мрзим гејеве	м	37.2	11.6	51.2	$\chi^2=7.272$ $p=0.026$
	ж	14	14	72	
Мрзим лезбејке	м	16.3	7	76.7	$\chi^2=2.74$ $p=0.254$
	ж	8.8	15.8	75.4	

Још једна област у којој се одговори мушкараца разликују од одговора жена је област *ероџизма њовезаног са хомосексуалношћу*. Већина испитаника изражава одбојан став према овој врсти еротизма било да се ради о одвратности према тој врсти еротизма (табела 10), узбуђености у присуству хомосексуалне особе (табела 11) или уживању у посматрању еротских сцена које укључују две особе истог пола (табела 12). Међутим, одбојност мушкараца према еротским сценама у којима су приказане жене је знатно мања и од одбојности коју према истим сценама изражавају женски испитаници, и у односу на одбојност мушкараца према еротским сценама са мушким геј особама. Уз то, мушкарци су чешће „пријатно узбуђени“ и „неодлучни“ у присуству хомосексуалних жена, него што су то жене у присуству мушкараца хомосексуалне оријентације (видети табелу 11).

Табела 10: Одвратност према еротским сценама са хомосексуалним садржајем према полу

Став	Пол	Слаже се	Неодлучан-а	Не слаже се	
Еротске сцене између два мушкараца су ми увек одвратне	м	65.1	9.3	25.6	$\chi^2=0.857$ $p=0.652$
	ж	56.1	10.5	33.3	
Еротске сцене између две жене су ми увек одвратне	м	20.9	18.6	60.5	$\chi^2=10.316$ $p=0.006$
	ж	47.4	22.8	29.8	

Табела 11: Узбуђеност у присуству хомосексуалних особа према полу

Став	Пол	Слаже се	Неодлучан-а	Не слаже се	
Пријатно сам узбуђен када сам у присуству гејева	м	2.3	11.6	86	$\chi^2=3.39$ $p=0.184$
	ж	12.3	12.3	75.4	
Пријатно сам узбуђен када сам у присуству лезбејки	м	18.6	46.5	34.9	$\chi^2=11.10$ $p=0.004$
	ж	8.8	22.8	68.4	

Табела 12: Уживање у посматрању хомосексуалних еротских сцена према полу

Став	Пол	Слаже се	Неодлучан-а	Не слаже се	
Уживам да гледам еротске сцене између два мушкарца	м	11.6	17.5	83.7	$\chi^2=0.721$ $p=0.697$
	ж	17.5	5.3	77.2	
Уживам да гледам еротске сцене између две лезбејке	м	48.8	30.2	20.9	$\chi^2=29.022$ $p=0.000$
	ж	10.5	15.8	73.7	

Последње појединачно питање у коме се одговори мушкараца и жена значајно разликују је питање које се односи на *промискуитетност хомосексуалних особа*. Мушкарци чешће него жене верују да лезбејке имају више сексуалних партнера него хетеросексуалне жене (упућујем на табелу 13).

Табела 13: Перцепција промискуитетности хомосексуалних особа према полу

Став	Пол	Слаже се	Неодлучан-а	Не слаже се	
Гејеви по правилу имају више партнера него хетеросексуални мушкарци	м	9.3	51.2	39.5	$\chi^2=2.30$ $p=0.316$
	ж	8.8	36.8	54.4	
Лезбејке по правилу имају више партнерки него хетеросексуалне жене	м	16.3	55.8	27.9	$\chi^2=11.19$ $p=0.004$
	ж	7	31.6	61.4	

Дискусија и закључак

Циљ овог истраживања био је, пре свега, да се утврди какав је став испитаника према хомосексуалности уопште, да ли се разликују ставови према испољавању мушке и женске хомосексуалности, те да ли се у том погледу разликују ставови мушких и женских испитаника.

Ако би требало генерално окарактерисати став студентске популације према хомосексуалности уопште, могло би се рећи да је тај став у просеку *неутралан*. Ако би одговори на сва питања били неутрални или неодлучни, просечан скор на скали хомосексуалности био би равно 72. Ни просечан скор на СЖХ (74.97), а ни просечан скор на СМХ (69.9) не разликује се значајно од овог скорa.

Ипак, скорови на ове две скале се разликују међусобно, тако да иако не можемо са сигурношћу тврдити да се било који од ова два скорa значајно разликује од моделски неутралног скорa (72), можемо тврдити са великом сигурношћу да су просечни скорови на СМХ нешто виши него просечни скорови на СЖХ, то јест, можемо тврдити да је међу студентима став према испољавању женске хомосексуалности нешто блажи него став према испољавању мушке хомосексуалности.

Када се став према хомосексуалности посматра посебно код мушких и посебно код женских испитаника, приметити се да су све разлике у ставовима повезане са мушкарцима, било да се ради о ставу према мушкој хомосексуалности, или да се ради о мушком делу испитиване популације. Наиме, *ставови мушкараца и жена према женској хомосексуалности се углавном не разликују*, као што се код женских испитаника не разликују *ставови* према мушкој и женској хомосексуалности. На другој страни, *ставови жена према мушкој сексуалности су много толерантнији* него ставови мушкараца, као што се у оквиру мушке популације приметно разликују *ставови* према мушкој и женској популацији (мушкарци су доста толерантнији према хомосексуалним женама него према хомосексуалним мушкарцима). Из овога следи и најважнији налаз овог истраживања, да се *све генерално констатоване разлике у ставовима према хомосексуалности могу приписати већој одбојности мушкараца према испољавању мушке сексуалности*. Разлози мушке толерантности према испољавању женске хомосексуалности могу се објаснити резултатима до којих се дошло истраживањем, а тичу се еротског аспекта као део ставова мушких испитаника како према женама хомосексуалне оријентације, тако и према женама уопште. Наспрам жене као особе са идентитетом и својим специфичностима, супротставља се и доминира идеја да су жене превасходно сексуални објекти, односно, да је жена асоцијација за сексуални ужитак. Ово се илуструје тиме што мушкарци осећају снажно еротско узбуђење које је усмерено према женама хомосексуалне оријентације на које се не гледа као на „особе“ већ искључиво као на „тело“.

Одатле се изводи генерални одбојни став мушких испитаника према испољавању мушке хомосексуалности, а жене хомосексуалне оријентације су им прихватљивије и као друштво, и као потенцијални извор сексуалног ужитка, па и као призор који се може гледати без негативних санкција.

Анализом појединачних одговора установљено је да су разлике у ставовима између мушких и женских испитаника најизраженије у следећим областима:

Када је у питању *социјална интеракција са особама хомосексуалне оријентације*, мушки испитаници теже пристају на пријатељство са мушком особом која има сексуалне и емотивне склоности ка истом полу. Ставови мушкараца који се тичу пријатељства са хомосексуалним особама толерантнији су према женама него према мушкарцима хомосексуалне оријентације. Ако су уопште вољни да неку хомосексуалну особу позову на забаву, мушкарци ће пре позвати лезбејке него гејеве.

Када је реч о *афирмисању права хомосексуалаца*, мушкарци имају знатно толерантнији став према омогућавању и изједначавању права лезбејки са хетеросексуалним женама, него према изједначавању права хомосексуалних са хетеросексуалним мушкарцима.

Манифестовање непријатности које изазива присуство хомосексуалних особа чешће је код испитаника мушког пола у присуству гејева него у било којој другој комбинацији. Тако ће мушкарци бити спремнији да протестују против

закона који би омогућио да два мушкарца ступе у брак, чешће ће показивати мржњу према гејевима па и спремност да физички насрну на два мушкарца који јавно демонстрирају узајамну наклоност. У истим ситуацијама, мушки испитаници ће толерисати истоветне манифестације женске хомосексуалности. Жене по правилу једнако реагују на хомосексуалне особе оба пола.

Изразите разлике у ставовима мушкараца према мушкој и женској хомосексуалности видљиве су у области коју обележава *еротичност* повезана са *хомосексуалношћу*. Док су ставови испитаника о сексуалном односу између два мушкарца једнако дистрибуирани и међу женским и међу мушким испитаницима, резултати показују да висок проценат мушких испитаника сматра да су еротски односи између две жене привлачни и пожељни. Такође, висок је проценат мушких испитаника који изјављују да уживају у призору двеју жена у еротском односу, док према мушкој еротици показују гађење и одбојност. Дакле, велики део трпељивих ставова према женској хомосексуалности повезан је са „мушким“ доживљајем жене као извора еротског узбуђења и „одобравањем“ женске сексуалности без обзира на објекат према коме је усмерена. Помало парадоксално, може се тврдити да је мушко толерисање женске хомосексуалности, па отуда и релативно повољнији положај женских у односу на мушке хомосексуалне особе, последица доминантног мушког „*мачо*“ става, који у жени види превасходно сексуални објекат и кога се, заправо, уопште не тичу питања оријентације, идентитета, избора или права „објекта“ за који процењује да му може пружити сексуални или какав други ужитак. Ово се у суштини односи на бинаризам који подразумева емотивну и сексуалну релацију искључиво између мушкараца и жена. Будући да мушки хомосексуалци не играју своју јасно дефинисану друштвену улогу и одскачу од тог устаљеног обрасца који регулише међуљудске односе, у друштву са таквим уређењем они изазивају отпор и негативне реакције.

Резултате овог истраживања можемо да сагледамо у контексту резултата до којих је дошао Младен Лазић у свом истраживању из 1994. године који се тичу вредносног система карактеристичног за ове просторе⁷. Доминантна вредносна оријентација је у том истраживању показала да се у релацији мушкарац – жена зна ко држи „гусле и мач“ (за кога је резервисана јавна сфера и доминација), а ко одржава „ватру на огњишту“. Тај мачистички образац који је Лазић приметио евидентна је специфика нашег друштва када су у питању односи међу половима, али и само питање доминације у сфери сексуалних односа. Стога, управо у тој вредносној оријентацији можемо пронаћи клице за велику нетрпељивост мушкараца према испољавњу мушке хомосексуалности до које се дошло у овом истраживању. Мачистички образац се у том светлу одржао и репродуковао до данашњице када се ради о перцепцији мушкараца

⁷ Истраживање које се тиче вредносне доминантне оријентације долази до резултата где мачистички став (сексизам) одбацује највећи број испитаника, тачно $\frac{1}{3}$, но уколико одвојимо одговоре жена (46.1% њих изричито одбацује овај став, док га 29.4% њих прихвата) и мушких испитаника, видећемо да више од $\frac{1}{2}$ мушкараца прихвата овај став који пледира доминацију мушкараца (Лазић 1994: 201).

где је место жени, у којим сферама мушкарац треба да доминира, али и то да је и даље изузетно присутна детерминација сексуалних односа хетеропатријархалним нормама.

Литература

- Бергер, П и Лукман, Т. (1992). „Социјална конструкција збиље“, Напријед, Загреб
- Вуковић, Ђ. *et al.* (2010) ПРЕДРАСУДЕ НА ВИДЕЛО – ХОМОФОБИЈА У СРБИЈИ 2010: Истраживање и анализа: јавног мњења, ставова ГЛБТ популације, дискриминације на радном месту.
- Геј стрејт алијанса и ЦеСИД (2009) Ово је земља за нас: извештај о стању људских права ЛГБТ особа у Србији у 2008. години. Београд: Геј стрејт алијанса.
- Гиденс, Е. (2003). „Социологија“, Економски факултет, Београд.
- Закон о забрани дискриминације (2009)*, доступан на интернет адреси: <http://www.gavnopravnost.gov.rs/rs/zakoni/zakoni-i-propisi-republike-srbije>, приступљено 18.05.2013.
- Закон о јавном информисању (2003)*, доступан на интернет адреси: <http://www.apr.gov.rs/Propisi.aspx>, приступљено 18.05.2013.
- Закон о радиодифузији (2002)*, доступан на интернет адреси: <http://static.rtv.rs/files/20091024/Zakon-o-radiodifuziji.pdf>, приступљено 11.07.2013.
- Закон о раду (2005)*, доступан на интернет адреси: http://www.itn.sanu.ac.rs/images/akta/zakon_o_radu.pdf, приступљено 11.07.2013.
- Закон о високом образовању (2005)*, доступан на интернет адреси: <http://www.kg.ac.rs/Docs/UniZakon.pdf>, приступљено 11.07.2013.
- Захаријевић, А. (прир.) (2008) *Неко је рекао феминизам? Како је феминизам уишцао на жене XXI века*. Београд: Жене у црном, Центар за женске студије и Реконструкција Женски фонд.
- Звонаревић, М. (1976). „Социјална психологија“, Школска књига, Загреб.
- Immigration and Refugee Board of Canada (IRBC 2002), *Saudi Arabia: „The situation of homosexuals, including treatment by authorities and legal penalties“*, 16 August 2002, SAU39445.E, доступно на: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3f7d4e1238.html> (приступљено 26.04.2011.)
- Immigration and Refugee Board of Canada (IRBC 1996), *Iran: „Information on the penalty for engaging in homosexual activities while on active service in the military“*, 1 August 1996, IRN24789.E, доступно на: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3aebac42f.html> (приступљено 26.04.2011.)
- Лазић, М. (1994). „Разарање друштва“: *Југословенско друштво у кризи 90-их*, Филип Вишњић, Београд.
- Пармач, М. (2005). „Ставови студенткиња према особама хомосексуалне оријентације“, дипломски рад, Загреб, Филозофски факултет.
- Рот, Н. (2003). „Социјална психологија“, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.

- Спасић, И. (2000). „Хомосексуалност и социологија“ : Од патолошког модела до друштвеног конструкта“, доступно на: <http://www.gay-serbia.com/teorija/2000/00-02-15-sociologija/index.jsp> (приступљено 11.03.2011.).
- Спасић, И. (прир.) (1998). „*Интерпретативна социологија*“, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- Herek, G.M., Glunt, E.K. (1993). “Interpersonal Contact and Heterosexuals’ Attitudes Toward Gay Men: Results From A National Survey”, у : “*The Journal of Sex Research*“, Vol. 30, No. 3, 239-244.
- Herek, G.M. (2000). Sexual prejudice and gender : “Do heterosexuals’ attitudes toward lesbians and gay man differ?” у : “*Journal of Social Issues*“, 56(2), 251-266. Доступно на : <http://psychology.ucdavis.edu/rainbow/index.html> (приступљено 16.03.2012.)

Aleksandra Nikolajević

“ARE LESBIANS THE LESS OF TWO EVILS”
A SURVEY OF ATTITUDES TOWARDS MALE
AND FEMALE SEXUALITY

Summary: The project encloses the research results of the views on different ways of manifesting male and female homosexuality. The research was held on a sample of Nish University students, and the views were measured by a Likert type scale. It was shown that the overall attitude of the examiners towards manifesting homosexuality is ambivalent, tending to be more tolerant of female than male homosexual manifestations. When male and female population are observed separately it becomes more transparent that women are equally tolerant of manifesting homosexuality with both genders. On the other side, men tolerate manifestation of female homosexuality, but men are less ready to accept male homosexual manifestation. There lies the root of a rejective attitude towards manifesting homosexuality in general as an impact of the men’s view towards manifestation of male homosexuality.

Key words: homosexuality, views on homosexuality, intolerance of homosexual orientation

